

Beste aanwezige,

Hartelijk welkom op de studiedag 'Tachtig tinten. Genderidentiteit en seksuele diversiteit in woonzorgcentra'. In deze map vindt u de benodigde informatie over het dagprogramma, de sprekers, de workshopthema's en -locaties en een deelnemerslijst.

U vindt ook een overzicht terug van de instrumenten die in het kader van deze studiedag werden ontwikkeld, en die u kan terugvinden op de website www.tachtigtinten.be.

We wensen u een inspirerende dag toe!

1. DAGPROGRAMMA

9:30u-9:35u	Opening van de studiedag	Bernadette Van den Heuvel (kabinet Welzijn)
9:35u-9:50u	Thematiek en het dagprogramma	Leen De Wispelaere (KliQ vzw)
9:50u-10:10u	Lezing 'Zorg voor transgender ouderen: noden en uitdagingen'	Prof. Joz Motmans (Onderzoekscentrum voor Cultuur en Gender, UGent, en coördinator Transgender Infopunt, UZ Gent)
10:10u-10:30u	Lezing 'Oudere holebi's, hun sociale omgeving en specifieke behoeften'	Prof. Alexis Dewaele (UGent, vakgroep Experimenteel-klinische en gezondheidspsychologie)
10:30u-11:00u	Film: 'Dus ik zweeg' - oudere holebi's en transgenders getuigen	
11:10u-12:00u	Panelgesprek: 'genderidentiteit een seksuele diversiteit in het woonzorgcentrum'.	Moderator: Wim De Vilder Panellleden: Vera van Voskuijlen (locatiemanager Dr. Sarphatihuis Amsterdam), Petra van Dam (lid raad van bestuur Dr. Sarphatihuis Amsterdam), Renaat Lemey (directeur WZC Sint-Vincentius, Open Kring vzw Ardoorie), Veronique Hoste (lid raad van bestuur WZC Sint-Vincentius, Open Kring vzw Ardoorie). Video-interview: Frédéric Lauscher, directeur Frankfurter Verband
12:00u-12:15u	Q&A	
12:15u-13:15u	Lunchpauze	
13:15u-14:30u	Namiddagsessie 1: workshops en lezingen	
14:30u-15:00u	Koffiepauze	
15:00u-16:15u	Namiddagsessie 2: workshops en lezingen	
16:15u-16:30u	Slotwoord	Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
16:30u-17:30u	Receptie	

2. NAMIDDAGSESSIES: WORKSHOPS EN LEZINGEN (PRAKTISCH)

De twee workshops of lezingen waarvoor u ingeschreven bent, staan onder de vorm van twee cijfers aangegeven **op uw badge**. Deze cijfers staan in chronologische volgorde, voor respectievelijk blok 1 (13:15-14:30) en blok 2 (15:00-16:15).

Het **overzicht van de locaties** vindt u hieronder. Het locatienummer leest u als “verdieping.zaalnummer”. “21.02” betekent bijvoorbeeld: 21ste verdieping, lokaalnummer 2.

U houdt best rekening met een zekere **verplaatsingstijd** tussen de cateringruimte en de workshoplocaties (met uitzondering van workshop 7, die plaatsvindt in het aangrenzende auditorium). Vergeet ook niet dat u voor de 4de en de 21ste verdieping de **elektronische badge** nodig heeft, die u normaliter ter beschikking werd gesteld bij het onthaal.

Workshop/lezing	Spreker(s)	Locatiennaam	Locatienr
1. Huist de heteronorm in het woonzorgcentrum?	Katrien Van Leirberghe	Adolphe Quetelet	4.04
2. Transgender zijn in de derde en vierde leeftijd	Griet Decuypere	Jan Frans Willems	21.01
3. Diversiteitsbeleid en gender mainstreaming	Mark Leys	Corneel Heymans	4.05
4. De zorgverlener en de (radicaal) andere: zorgethische reflecties	Katrien Ruytjens	Jacob Van Artevelde	21.04
5. Het belang van levensverhalen: ‘roze ouderen’	Eveline van de Putte en Magda Römngens	Karel Miry	21.02
6. Genderidentiteit en seksuele diversiteit binnen kwaliteitszorg	Annemie Van den Busche, Leen De Wispe-laere, Rudi Janssen en Steven Van Wortswinkel	Jan Hyoens	21.03
7. Intimiteit en seksualiteit in de ouderenzorg	Luc Van de Ven	Auditorium	1.08

3. NAMIDDAGSESSIES: WORKSHOPS EN LEZINGEN (INHOUDELIJK)

1. Huist de heteronorm in het woonzorgcentrum?

Er zijn in België bij benadering 200 000 oudere holebi's en transgender personen. Ze vormen een heel diverse groep. Sommigen gingen heterorelaties aan en kregen kinderen. Anderen hebben altijd een heel open leven geleid. Sommige transgender personen beleefden vroeg, anderen pas op latere leeftijd hun innerlijke genderidentiteit. Uit het weinige beschikbare onderzoek blijkt dat oudere holebi's vaker eenzaam zijn en soms terug in de kast kruipen wanneer ze zorgbehoevend worden, uit schrik voor reacties van degenen van wie ze afhankelijk(er) worden. çavaria neemt u in deze workshop mee in het verhaal van deze 'onzichtbare' groep ouderen. Wat zijn noden, bekommernissen en wensen? En vooral: in hoeverre is de huidige woonzorgcontext ook voor hen inclusief?

Spreker: **KATRIEN VANLEIRBERGHE** (beleidsmedewerker çavaria)

2. Transgender zijn in de derde en vierde leeftijd

De transgenderzorg is in België een dertigtal jaar oud. Sinds kort is het aantal aanmeldingen van transgenders voor medische behandeling echter sterk gestegen. Aangezien de gemiddelde leeftijd bij aanmelding twintig jaar geleden 25 jaar (transmannen) en 34 jaar (transvrouwen) was, heeft de gemiddelde populatie van transmannen en transvrouwen vandaag nog niet de leeftijd bereikt om een woonzorgcentrum op te zoeken. Daardoor is onderzoek naar deze populatie ook zeer schaars tot onbestaande. Er zijn wel langetermijnevaluaties uitgevoerd (tot 24 jaar na de genderoperatie) en een aantal case-reports beschreven met uitzonderlijke medische condities. De psychologische, sociale en medische toestand van oudere transgenders is dus eerder gekend vanuit de klinische setting. Tijdens deze sessie zal ingegaan worden op de specifieke zorgvereisten van deze doelgroep.

Spreker: **GRIET DE CUYPERE** (M.D. Ph.D., psychiater-psychotherapeut. Zij was verbonden aan het Centrum voor Seksuologie en Gender van het UZ Gent.)

3. Diversiteitsbeleid en gender mainstreaming

Lesbian, Gay, Bisexual of Transgender (LGBT) ouderen worden disproportioneel meer getroffen door opgebouwde stressfactoren in hun leven, in het bijzonder door stigmatisering en discriminatie als gevolg van hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit. Dit fenomeen duikt ook op wanneer zij in een thuisvervangend milieu terecht komen. In deze sessie reflecteert Mark Leys over de betekenis en praktische relevantie van concepten als diversiteit, "attitudes" (ten aanzien van genderrollen), identiteit en inclusie in de zorg. Hij gaat ook in op wat de relevantie is van 'gender mainstreaming' in het ouderenbeleid en het management van woonzorgcentra, hoe interventies, actie en activiteiten rekening kunnen houden met de impact die ze hebben op mannen en vrouwen en de LGBT-community.

Spreker: **MARK LEYS** (socioloog, specialisatie gezondheidswetenschappen, verbonden aan de VUB)

4. De zorgverlener en de (radicaal) andere: zorgethische reflecties

In Herman Kochs roman 'Zomerhuis met zwembad' verschijnt er bij het hoofdpersonage – een huisarts – een homoseksuele patiënt. De huisarts is homofoob. En dat leidt tot een aanvaring. Toch komt de patiënt na een tijdje terug, om uitgerekend de redenen die tot de aanvaring hebben geleid. Zorgverleners zijn ook maar mensen; ze hebben hun gevoelens, gedachten, (voor)oordelen, kwetsbaarheden, eigen(aardig)heden die een struikelblok, maar soms ook een bondgenoot vormen in zorg. In deze workshop kijken we naar deze realiteit vanuit de bril van de zorgethiek. Centraal staat de zorg-

verlener en de ontmoeting met de ander, soms de radicaal andere die weerzin of antipathie oproept. We proberen zorg te begrijpen binnen dit spanningsveld dat precies het domein van de (zorg)ethiek vormt. We zoeken naar wat ethisch verantwoorde zorg hier kan zijn.

Spreker: **KATRIEN RUYTJENS** (ethica, theologe en auteur van 'Ruimte voor het onverwachte')

5. Het belang van levensverhalen: 'roze' ouderen

Te vaak horen we nog: 'Roze ouderen? Die kennen we niet!' Verhalen van holebi- of transgender ouderen, die heel wat vrijheden hebben moeten bevechten, vormen echter een belangrijk stukje geschiedenis. Ook voor medewerkers in de zorg zijn ze van groot belang. Schrijfster Eveline van de Putte interviewde 27 'roze' ouderen voor haar boek 'Stormachtig Stil'. Met de zogenaamde Tour d'Amour, reist zij sinds begin 2014 onder meer langs zorginstellingen en welzijnsorganisaties. In deze workshop hoor je verhaalfragmenten uit het boek, krijg je een beter beeld van de achtergronden van roze ouderen en maak je kennis met een van de ouderen uit het boek. Je ontdekt hoe deze levensverhalen kunnen bijdragen aan een grotere bewustwording over diversiteit van doelgroepen binnen de zorg.

Sprekers: **EVELINE VAN DE PUTTE** (trainer, fotografe en auteur van 'Stormachtig Stil. Levensverhalen van roze ouderen.') en **MAGDA RÖMGENS** (NI, 78, geïnterviewde uit 'Stormachtig Stil')

6. Genderidentiteit en seksuele identiteit binnen kwaliteitszorg

In deze workshop gaan we na op welke manier genderidentiteit en seksuele diversiteit thema's kunnen zijn binnen het kwaliteitsbeleid van een woonzorgcentrum. In dat verband komen intimiteit, relaties en seksualiteit al eens naar voren als de meest 'evidente' topics. De holebi- en transgender thematiek vertoont nochtans raakvlakken met vele andere aspecten van sociale, psychologische en medische aard die binnen de kwaliteitszorg van belang worden geacht. We gaan in deze workshop aan de slag met een nieuw, cliëntgericht kwaliteitssysteem in de woonzorgsector en vragen ons af hoe holebi's en transgender bewoners van zo'n systeem mee de vruchten kunnen plukken. Op basis van praktijkervaringen reflecteert één van de gebruikers van het systeem over de inzichten die in deze workshop naar voren komen.

Sprekers: **ANNEMIE VANDEN BUSSCHE** (Coördinator Cairos vzw en auteur van 'Zelfevaluatie in Gezondheids- en Welzijnsvoorzieningen'), **LEEN DE WISPELAERE** (KliQ vzw), **RUDI JANSSEN** en **STEVEN VAN WORTSWINKEL** (beide Goudblomme, Woonzorggroep GZA)

7. Seksualiteit en intimiteit in de ouderenzorg

De thema's seksualiteit en intimiteit komen in de ouderenzorg de laatste jaren in toenemende mate aan bod. We stellen dan ook een positieve evolutie vast in de opvattingen van professionele hulpverleners: er zijn klaarblijkelijk minder negatieve vooroordelen. Toch botsen we in de dagelijkse praktijk meer dan eens op een negatieve, weinig tolerante en soms zelfs veroordelende attitude, met name wanneer de hulpverlener rechtstreeks met seksueel gedrag wordt geconfronteerd. Daarom is zowel in de woonzorgcentra als in de thuiszorg een intensieve vorming obligaat, niet in het minst omtrent de begeleiding van ouderen met een 'specifieke' seksuele levensloop.

Spreker: **LUC VAN DE VEN** (klinisch ouderenpsycholoog, dienst Ouderenpsychiatrie, UPC KULeuven)

4. INSTRUMENTEN

In het kader van deze studiedag werden een aantal instrumenten en ondertseunende media ontwikkeld.

4.1. Website

Op de website www.zorg-engezondheid.be.tachtigtinten vindt u alle informatie over het project '**Tachtig tinten. Genderidentiteit en seksuele diversiteit in woonzorgcentra**', met name:

- alle informatie over het vervoltraject na deze studiedag
- een verslag van deze studiedag (februari 2017)
- de presentaties van de sprekers van vandaag die daarvoor hun toelating hebben verstrekt (februari 2017)
- de tools (zie 4.2 en 4.3)

4.2. Folder

In deze map vindt u twee exemplaren van de folder '**Holebi's en transgenders in woonzorgcentra**'. De folder reikt op een laagdrempelige wijze tien handvaten aan voor personeelsleden in de residentiële ouderenzorg.

Op de webpagina www.zorg-en-gezondheid.be/tachtigtinten/toolkit vindt u zowel een uitgebreidere, als een downloadbare PDF-versie van de folder.

4.3. Cartoons

Eveneens op de pagina www.zorg-en-gezondheid.be/tachtigtinten/toolkit vindt u enkele cartoons terug die op laagdrempelige wijze het de thema's genderidentiteit en seksuele diversiteit onder de aandacht kunnen brengen in uw voorziening. De cartoons zijn in PDF-formaat downloadbaar.